

Kaitsõliidu Võromaa malõva
vahtsõnõ päalik **Pindise Toomas**

Kae lk 2

Jutuajaminõ juubilarl **Ilvesse**
Aapoga Võhandu kaldõ pääl

Kae lk 3

Esieräline liblik
kalmuaia pääl

Kae lk 4

Lasval peeti maatiatridõ päivä. Minevä pühäpäävä peeti Lasval 17. Võromaa maatiatridõ päivä. Pääväl asti etendüsega üles Lasva rahvamaja näüte-trupp «Häänali», Loosi külätiaatri, Puiga rahvamaja näütetrupp ja Sulbi külätiaatri. Etendüisi kotsilõ andsõ uma arvamisõ žürii, kon olli Lunga Inge, Pajuri Aire ja Ulsti Ingrid.

Pildi pääl and Lunge Inga Lasva rahvamaja näütetripilõ oppussõnnu.

RAHMANI JANI jutt ja pilt

Rõugõ muinastalo
videofilm ravvaaost

Rõugõ muinastalo om valmis saanu video «Rõuge muinas-talu. Retk rauaaega», miä kõnõlõs Rõugõ kandi elost 1000 aasta iist.

Filmin kõnõldas sepätüüst, tina ja pronksi valamisõst, soomaagist ravva sulatamisõst. A et raud olf tuudaigu kallis, sis inämbüs tarviliikkõ asju tetti iks puust ja puu-koorõst. Viil om juttu tuust,

kuis süvvä tetti ja midä süüdi: terävilä kõrval olli täht-sä herne, ua ja läädsä. Lihha saadi päämidselt umast kodoeläjäkafast, suur jago elämisen vaiamineväst rõi-vast tetti esi.

Tsipa näemi ka, kuis eleti, küteti ja maati. Saami teedä, et muu ilmaga käve kaup-lõminõ, päämidselt müüdi välläpoolõ eläjänahku.

Filmi saa kaia internetin kodolehe muinastalu.ee pääl.

UL

RAHMANI JANI PILT

Lindora laat jäetäs timahava är. Sääne silt om välän Lindora laadaplatsi pääl.

RAHMANI JANI PILT

Võro draamastuudio valmistas hinnäst prooviruumin võro keele nädälis ette. Plaanin om tetä väiku kava vahtsõ vanasõnaraa-madu perrä ja tuu raamadu näütämisel ette kanda. Draamastuudio nuuri juhendas näütlejä ja lavastaja Tagametsa Tarmo.

Märdikuu edimäne nätäl
om **võro keele nätäl**

RAHMANI JAN

Joba 16 aastakka peetäs märdikuu edimädsel täüs-nädälil võro keele nädälit. Tuu tähendäs, et nädäli joosul saa võro kiilt kuul-da inämb ku hariligult. **Võro keele nädälit kõrral-das Võro instituut, a üten lüü nädäli tegemisiil hulk inemiisi ja asotuisi üle Va-na-Võromaa ja kogo Eesti.**

«Võro keele nädäli pidämine sai alustusõ 2005. aasta-gal, ku olf Võro instituudi 10. hällüpäiv. Märgotimi sis, kuimuudu taad tähüstä suurõmbalt, et võro kiil olnu rohkõmb pildi pääl. Edimäds-e võro keele nädäli aigu teimi kleepsukampaania «Tan või pruuki võro kiilt». Noid klepse om täämbägi mitmõl puol nätä,» tulõtas tuukõrdnõ instituudi päalik Eichenbaumi Külli nädäli pidämise alostust miilde.

Märdikuu alustusõn pee-täs võro keele nädälit tuu-peräst, et sis om koolõn aigu võrokeelitsit üritüisi tetä: koolivaheag om läbi saanu ja jõuluaig ei olõ viil käen. Koo-li ja latsiaia omma täämbägi

tähtsambä asotusõ, kon võro keele nädälit suurõmbalt pee-täs. Võro instituudi direktri Kuuba Rainer löüd, et võro keele nädälil võinu nuu kooli-oppaja, kiä võro kiilt mõist-va, ummi ainõtunnõ kah võro keelen anda. Viil kuts tä üles kõiki asotuisi ja ettevõttit tuu nätäl inämb võro kiilt pruuk-ma. «Võro keele nädälil võinu kõik asutusõ ja ettevõttõ pitä kuunolõkit, kundõdõga kõnõl-da ja kirju kirotä võro keelen. Mõnõ aasta iist om meil tuust hää näüdüs, ku tuukõrdnõ Põl-va maavanõmb Taro Igor andsõ vällä võrokeelidse maavanõm-ba kõrraldusõ,» seletäs Kuuba. Viil kuts tä üles tuu nätäl võro-kõisi lippu vällä pandma.

Timahava vahtsõ vungiga Timahava plaanitas võro keele nädälil hulga säänest midä va-ratsõmpilgi aastil. Näütüses lätt edesi kuuntüü Vikerraadioga, kost tuu nätäl saa kuulda pallo inämb võro kiilt ku muido. A plaanin om ka hulga vahtsõt. Näütüses võro keele agendi kampaania ja mäng «Võrokõsõ välläkutsõ».

Minevädsen Uman Lehen vällä kuulõtõt võro keele agen-di kampaania lätäs suurõ huuga

käümä. Tähtaos andsõ hinnäst üles ligi 250 inemist, kiä plaan-va võro keele nädälil agendi-tüüd tetä.

Võro keele nädälil näüdätäs ka vahtsõt võrokeelitsit vällä-andit. Kõgõ tähtsamb noist om võro vanasõnno raamat. «Ees-tin om vannusõnnu korjatu joba jupp aigu, üle riigi egäst kihlkunnast. Kalla Urmas otsõ vannusõnnu andmõbaasist vällä säändse vanasõna, miä omma Vanalt Võromaalt üles kirotõdu. Tulf vällä, et mõnõ omma säändse, midä muial Eestin ei olõ, mõnõ omma tun-tu ka muial Eestin, a Võromaal tsipa tõistmuudu,» and Kuuba Rainer aimdust, midä vahtsõst vanasõnaraamatust löüdä või. Vanasõnaraamadu ettenäütä-misel plaan Võro draamastuu-dio tetä Võromaa vanasõnno perrä väiku tiatrikava.

Hulga võro kiilt saa kuulda ka muusõumõn. Vana-Võro-maa kultuurikuan tetäs pido-lidsõlt vallahõ võro keele aoluu näütüs. «Olõmi tuud mitu aastat sinnä ehitänü. Nätä saa keele aoluku alatõn keelepuust ja kiränäüdüssist kooni vahtsõ aoni vällä. Et kuis taa võro kiil üleppä tegüsi, midä võro keelen om tettü ja midä põra tetäs,»

kõnõlõs Kuuba Rainer.

Latsilõ saa tuu nätäl val-mis lavvamäng «Hummo-gust õdaguni», midä saa mängi vürfli ja nuppõga. Plaan om sääne, et koolilatsi-lõ tetäs veidü keerolidsõmb, latsiaialatsilõ tsipakõsõ liht-samb lavvamäng.

Võrokõsõ välläkutsõ

Vahtsõnõ mäng om tett ka suurilõ inemiisile, tuu nimi om «Võrokõsõ välläkutsõ». «Ku olõt hädän tollõga, et piät võro keelest luku külh, a tunnus keerulinõ, minkast pääle naada, and taa mäng mõttit,» seletäs mängo iist-võtja Laanõ Triinu. «Omma egäsugudsõ põnõva ülesandõ ja nä ei olõ sukugi rassõ täü-tä. Hää om ka tuu, et kiäki ei panõ hindit, sa esi hindat hinnäst. 16 ülesannõt om pa-rasjago, võit tetä kõik är, a võit ka vällä valli õnnõ nuu, miä miildüse,» kuts tä kõiki võrokõsõ välläkutsõn üten lüümä.

Mäng «Võrokõsõ vällä-kutsõ» om olõman seo lehe kolmanda leheküle pääl. Võro keele nädäli kava ja muu teedüs om Võro insti-tuudi kodolehe wi.ee pääl.

Viil üts hipilaagri?

Teedüs, et timahava Lindora laatu ei tulõ, om tekütänü egäsugu-maidsi juttõ. Olõ kuulnu, kuis lätläse omma joba Lindoran laagrin ja et ega taa laat är jäiä ei saa. Käve laadaplatsi pääl 10 päivä inne simunapäivä kaeman, es näe säääl üttegi lätläst ega ka kedägi muud. Olf õnnõ silt, mis üteli: laat jääs är.

Om õigõ, et sääne laat om Lindora tiiristin jo satu aastit egä aasta simunapäiväl olnu, huulmada tuust, kas kiäki tedä kõrraldas vai ei. Siski om selge, et kõrraldamada ei panta sinnä vällä näütüses kemmergit. Ja arvada om, et politsei ja tervüseammõt pidävä tuul pääväl laadaplatsil silmä pääl.

Seost suvõst om ammõdivõimõl Antsla kandist kogõmus hipilaagriga. Sääl keeleti rahva kogonõminõ är ja 50 hipit otsõva hindäle vahtsõ paiga, nika ku laagri är vaibu. Tuu pääle, et ammõdivõimõga võiva tulla sekeldüse, võinu märki ka suurõmba laadahuvilidsõ, kiä arvasõ, et laat är jäiä ei saa. Säändsele tähtsäle traditsioonilõ es olnu väega hää reklaam tuu, ku mi ildampa saami lukõ Lindora laada koldõst. Tuu olnu peris jälle.

RAHMANI JAN,
Uma Lehe päätoimõndaja

UMALEHT

Tulõ vällä egä katõ nädäli takast neläpäävä.

Toimõndusõ aadrõs: Tartu 48, 65609, Võro liin

E-post: info@umaleht.ee, tel 78 222 21

Kodoleht: umaleht.ee

Mofovihk: facebook.com/umaleht

Päätoimõndaja:

Jan Rahman, tel 56 922 841
jan@umaleht.ee

Abitoimõndaja:

Kaile Kabun, info@umaleht.ee

Keeletoimõndaja:

Laivi Org, laiviorg@gmail.com

Latsinuka toimõndaja:

Mariko Faster,
latsinukk@umaleht.ee

Uma Lehe toimõndusõ kolleegium:

Tiia Allas, Külli Eichenbaum,
Aapo Ilves, Kaido Kama,
Ülle Kauksi, Rainer Kuuba,
Evar Saar.

Välläandja:

SA Kultuurileht, kl.ee

Tellmine: Express Post AS, tellimine.ee, tel 617 7717

Tõsõ kundi otsast

Ettevõtja PINDMAA AIGAR märgotas tan ilmaasju pääle tsipa tõsõ nuka alt, ku hariligult kaema harinu oltas.

Inemine ja tõsõ eläjä

Ma sündü paksu mõtsa seen ja väikust pääst olliki mu suurõmba sõbra ja mängoseldsilidse sitika, mutuka, kunna, tsirgu – kõik, kes ümbretsõõri olli. Ka puu, miä mõtsan kasviva, ja lilil, miä häitsivä. Hindä mälehtämise perrä sai ma edimäst kõrda liina, ku olli nelä-aastanõ.

Tuuperäst om mu jaos tävveste selge, et inemine om luudusõ osa, sammamuudu elläi nigu tsiga, kits, põdõr, kala vai ütskõik kes. Küsümüs om õnnõ tuu, ku pallõ kellelegi mutsu päähä om antu.

A ma ei olõ seoniaoni nännü üttegi ulli eläjät. Ja mu meelest om eläjil mõnõ kotussõ päält rohkõmb tarkust ku inemiisil. Mille muidu om nii, et keväjä ei tulõ ütski tsirk siia inne, ku luudus lupa pessä tetä. Ja ku Aasian olf tuu suur tsunami, olli eläjä kõik tuusaos lännü, ku lainõ tullf. Õnnõ inemine lätv vii viirde kaema, mis nüüd juhtus.

Pallõ inemise, kiä maalõ puhkama tulõva, ei jää kõgõpäält kullõma tuud, kuis ümbretsõõri rüäräk hellü tege, ritsik laul vai sisask tsiristäs imeilosat viit. Tuu asõmõl pandas määnegi pläräkast tüüle.

Seo aastavahetusõ aigu juhtu mul eläjidega esieräline lugu. Tahtsõ minnä Munamäele vahtsõ aastat vasta võtma, a kuigi lätv niimuudu, et jäi minemädä. Mõtli, et talo mant torn paistus, lää vällä, kae mäe veere pääl, mis sünnüs.

Ku jõudsõ paar minotit pääle süüüüd vällä, näi ja kuulsõ säänest tulõvärki ja paugutamist, määnest varõmb kunagi Haanin kuulnu es olõ. Pini olf väega hirmunu, kõndsõ mu kõrval. Ku ma aiast vällä lätsi, jäti pini aida sisse.

Äkki tundsõ: kiäki juusksõ vasta jalga. Kai alla: jänēs. Tükk aigu kaimi tõnõtõdsõlõ otsa, kumbki es saa arvu, mis nüüd. Sis lätv jänēs umma tiid.

Ku tarrõ tagasi lätsi, sis 15 minoti joosul joosi kolm hiirt lõksi. Lõks om sääne, miä jätt hiire ello, vei nä vällä. A pinil olf arvada hindäga niipallõ tegemist, et hiire pässivä eloga.

Koroona-aigu naksi mõtlõma, et luudus andsõ joba aastavaihtusõ aigu märku, et midägi hullu om tulõman, tulõ valmis olla. Luuja puult olf antu inemiisile väega õigõ märk: tulkõ katõ jalaga maa pääle tagasi, austagõ sedä paika, mis meile antu om.

Pindise Toomas: uma majandus ja kultuur omma Võromaa jaos kõgõ tähtsämbä

Seo kuu alostusõst om Kaitsõliidu Võromaa malõva päälük Pindise Toomas. Uurimi vahtsõ pääluku käest, määndse omma timä mõttõ Kaitsõliidust, riigi kaitsmisõst ja Võromaast.

Määndse inemise Kaitsõliidu Võromaa malõvan omma?

Võro mallõv om esimuudu. Tan om meil võrokõisi, a Võromaa malõva all omma ka seto. Naa kats kultuuri-rahvast piät ütenkuun võitlõma ja riiki kaitsma. Meil om kolm struktuuriüksust: Võro mallõvkund, Antsla ütsik-kompanii, Rõugõ-Vahtsõliina kompanii üten Verska setodõga. Staabirahvas, kes Võrol om, omma palgalidsõ, ülejäänü kõik omma vabatahtliku.

Kas Kaitsõliitu vahtsit liikmit kah pääle tulõ?

Tulõ. Õnnõ noid võisi rohkõmb olla. Neo, kiä omma, läävä pisu vanõmbas ja noorõmbit saia joba kroonu-teenistüste ja sis viil Kaitsõliitu lätv iks egä aastaga rassõmpas.

A Kaitsõliidul omma uma nuuriorganisatsioon: noorõkotka, kodotütre. Noidõga om hää kuuntüü ja säält iks tuud vahtsõ põlvkunda tulõ. Käävä är uma aoteenistüse ja säält joba Kaitsõliidu teenistüste edesi. Vai sis Naiskodo-kaitsõhe.

Kuis noorõ omma, kas nä omma sama kimmä võitlõja, ku ti olliti noorõst pääst?

Eks hindä jaos olõ esi iks kimmämb ku noorõ, a nooril omma jäl uma hää küle. Täambädse ao tehnika ja asjuga omma nä rohkõmb kursin ku vanõmba inemise.

Ja eks nuu vahtsõmba tegemise lääväki iks rohkõmb IT ja elektroonika valdkunda. Noorõ omma aktiivsõ ja huvitõdu, ku mõistat näid ummi tegemiisiga üten haarda.

Et ku tulõ droonisõda vai küberrünnäk, sis või nuurist pallõ api olla?

Jah, tuu om näide leib. Nä istvagi õnnõ noidõ säädmide takan ja näpvä nuppõ. Hindäl ei tulõ kõik ekraaniaša egä kõrd vällä, nuuriga om asi tõõnõ.

Kuis ti elo käü säändsel keerolidsõl aol, ku egä päiv tulõ uudissit, et koskil nõsõs jäl tülü vai nakkas sõda pääle. Mis meeleolon Kaitsõliidu inemise omma?

Kaitsõliit iks võtt asja positiivsõlt. Ja ka riigikaitsmist opitas egä päiv, tetäs praktikat ja hafotuisi. Muidogi Covid ja säändse aša hirmutasõ. A mi olõmi kaenu, et saami kõik uma tegemise välän tetä ja niimuudu, et rahvas väega suurõn pundin kuun ei olõ. Olõmi oppuisi aol lakja hajutõt.

Kas Covid om kõvõmb oht ku näütüses idanaabri?

Ku nii edesi lätv, sis võiolla saagi Covid suurõmbas vainlasõs ku ülepiiri-vainlasõ. Loodami kõgõ parõmbat, a näüs, kuis lätv.

Kas oht ida puult om suurõmb ku inne vai väikumb ku inne, vai om jäänü sama-sugutsõs?

No ida puul sündüvät tulõ iks silmän pitä. Ei jää oht vähämpäs ja ei jää tä ka säändses paika, nigu tuu om. Sõda ja tõsõ kriisi muial näütäse, et ei saa mi kah

tan väega rahulikult võtta. Silmä-kõrva piät valla olõma ja kõik aig piät kullõma, mis säälpul sünnüs. Esi piät kah kõgõ valmis olõma, et õigõl aol jõvvas kas püssä ala vai lahingut vasta võtta.

Mis tege murõt, ku kaet Eesti kaitsmist?

Kõgõ tähtsämb om, et mi uman hingen tundnu, et kõrkõ tulõ tetä esi ja esihindäle. Ei tulõ kiäki tõnõ sinno avitama, ku sa esi midägi ei tii. Iks piät esi tegemä. Tuu ei piäki olõma sõalinõ tegemine: lagja pinnaga riigikaitsõhe saa ekämuudu mano panda, kes kuis mõist. Säälhulgan IT-inemise ja majandusinemise, kes saava ummi tarkuisiga tukõ. Kõik saava abis olla. Esi tii kah lisas tüüle niipallõ, ku jõvva, ka vabatahtlikuna.

Kost Sa peri olõt?

Sünnü- ja latsõpõlvõkotus om Lasval, olõ põhiaio iks tan Võromaal elänü.

Mõnõ aasta iist võtit iist ka ütte Uma Pido matka. Mis tuust om miilde jäänü?

Vahva seltskund olf meil üten ja kõik tuu Uma Pido matkasari olf väega põnnõv. Perän saimi Umal Pidl kokko kah. Iks om hää miilde tulõta aoluku vai tuud, mis kõüdet kihlkundõ vai muu säändsega. Noid tiidmisi tulõ ka tõisilõ edesi anda.

Määne om Võromaa tulõvik?

Võromaa rahvas om tukõv, elo iks lätv parõmbas. Loodami, et Covid meid suurt ei mõota, et iks saami tan majandusõ ja uma kultuuriga edesi minnä. Nuu omma kõgõ tähtsämbä aša.

Pulga Jaani mõtõlus

Koduvägivallast

Eestin om pallu pikki rahvalaulõ, midä lauli inämbüste naasõ. Arvada, tubli puul noist laulõst lõpõsõ pulmõga, tuu paistus olõvat kõgõ suurõmba unistusõ täudeminek.

Kui usku tuud, midä kõnõldas, et elu om järjest parembas ja kultuursõmbas lännü, sis tulõ usku tuud laulusalmi: «Mul viis kõrd päivän antas vitsu ja kats kõrd süvvä, kis tuud kand? Kui tõõsõ pörssapraati parksõ, sis mullõ anti pörssahand.

Pörssahanda ma hinda küll korgõlt, eriti hapniide kapstii-dega, aga vitsu es tahtnu kugi vasta võtta. Tuu om, nigu pörõlt üteldäs, perevägivald.

Milles nuu rahvalaulõ laulja (tegijä) sis sinnä mehele nii hirmsalõ himustiva? Siin om määnegi kala sisen, nigu pörõlt ütäs. Äkki olf vanast paari-rahva läbisaamine jupp maad paremb, kui tä pörõlt om. Mis võisõ tollõ põhjus olla?

Kõgõpäält: vägivald ei sünnü ilma tülilõdä. Meil ei registree-ritä tülüsid, ainult vägivald. Kiä tülü üles kakk, tuu kedägi ei huvita. Kiä edimädsenä kässipite kallalõ tulõ, tuu kah ei huvita. Politsei vii egäl juhul ärä mehe ja asi lätv kirjä naistõvastadsõ vägivallana. Määnestki uurmist ei toimu. Sääne praktika ei soodusta kuigimuudu vägivalla vähänemist.

Kuis vanast olf? Peremehe asi olf vällanpuul kotu asju aia, pernaasõ karmanin olli aida-võtmõ ja pliidi pääl pann ja pada. Tuu, kiä süvvä tege, tollõ käen om hää suur ports võimu. Ei olõ vajagi suud pruuki, söõgi kaudu saat viil parembalõ mõista anda, mia asjast arvat. Pörõlt om vana tüüjaotus är häätet vai esi häönü. Naasõ ei tiia tihtipääle esiki, midä tahtva, aga pandva hirmsalõ paahas, kui miis ei tiia. Vai kas tuu miiski alati hindäst aru saa.

Imelik asi: ma ei tiia üttegi naist, kiä mehe vägivalla peräst elu olõs jätnü (kuigi noid kimmäle om). Küll tiia ma katõ miist, kiä naasõ käest kõik aig tappa ja tuuläbi hukka saie. Kui pörõlt tuust kõnõlda, kaos kullõjiil kõrvakuulmine är. Kui teooria ja fakti ei klapi, sis toda halvõmb faktele. Kuigi: teooriat vist ei olõki.

PULGA JAAN

Vana lugu vägivallast

Kirota luu, midä mu silmä umma elon inne üte kõrra nännü. Tuu juhtu vanastõ, ku ma nuur olli. Sis olli egän maja-pidämisen lehm ja muu pudulõjusõ.

Mul olf tutva abielopaar. Muidõ väega tubli inemise, a mehele miildü napsu võtta. Ja ku tä vindidse pääga kodo tullf, naas naasõ kallal norima. Naanõ olf mehest pallõ noorõmb ja miis lätv sis põhjusõlda väega armu-

kadõdas. Ku naanõ kohe ütsindä tahtsõ minnä, kasvai puutigi, naas miis kiildmä ja mõnikõrd tullf eski kässiga kallalõ.

Naanõ olf väega hädän ja mõtõl, mis tetä.

Ütskõrd olf jäl mehel samm kõvvõr ja sarvõ lämmä. Kuigi es taha jalgu pääl püssõ. Istsõgi sis tsirelipuhmu mano maaha ja jäie magama. A säält tsirelipuhmun otsõ suvõl pere lehm parmõ iist varjo. Iks pää

puhmun ja tagomanõ puul välän. Ja nii ollegi kõik puhmu ümbre lehmäkuukõ täüs.

Naasõl tullf kiusak mõtõ. Võtsõ mehe palitust kinni ja vidi tedä ümbre puhmu noid kuukõ pite, kooni iso täüs sai.

Ku miis selgembäs sai, istsõ tä nigu unik õnnõtust unikidõ keskel ja mõtõlõ üle perrä.

Peräst nä lepsevä muidoki är ja naasõl tullf uma kallis abikaasa ja timä rõiva kõik är mõskõ.

URMI AILI

Umavaihõlinõ jutuajaminõ Aapoga

RAHMANI JAN

Seo jutt om kõnõld Ilvesse Aapoga mõni päiv inne timä 50aastadsõs saamist. Juttu aimi Räpinäl Võhandu veeren. Paigan, midä kutsutas «Apteegi all» ja kon jõõn vesi keerutas ja om kuus-säidse miitret sükäv. Kas taa umavaihõlinõ jutuajaminõ ka juubõlintervjuu mõõdu vällä and, tuud piät joba lugõja otsustama.

– Kes sa olõt, Aapo?
– Ma mõtli tuujaos spetsiaalsõ sõna vällä: laulukirānik.
– Ahah. A om teedä, et sa olõt kunstnik, kirānik, laulukirōtaja. Äkki sis kunstlaulukirānik?
– Ei, kunsti ma tei pääasa-ligult eelmidse aastatuhandõ lõpuh.
– A laulõ?
– Edimädse laulu tei, ku olli kas 16 vai 17. Ja sis lätš kõvva aigu. Ku Pehki Jaaniga tutvās sai, sis naksi jälki tegemä. Põhilidsõlt om iks tettü vahtsõl aastatuhandõl.
– Kost nuu laulu tulõva?
– Egält puult.
– Kuis tuu käü, kas kiāki tulõ ja ütles, et tii määnegi laul vai sõna vai tulõva esi?
– Mõnikõrd tulõ esi, mõnikõrd sis, ku vaia.
– Kas viimätsel aol tulõ esi rohkõmb vai om vaia rohkõmb?
– No ku korona pääle naaš, sis olf kõrraga kõigil väega tekste vaia, selle et muusiku es saa esinedä ja näil olf pallo vāpa aigu.
– Nii et su jaos olf tuu korona tüüaig.
– Olf jah. Ma lõpõti üte muusikali libretot ja Vane-muisõlõ üte muusikali tõlgõt. Singer Vingerile sai tettüs jäl-

RAHMANI JANI PILT

Ilvesse Aapo Võhandu kaldõ pääl. «Seod kotust kutsutas «Apteegi all» ja seo kotussõnimi om üten apteegiga liikunu,» tiid Aapo.

leki ports tekste, vast nä jõudva õks tuu plaadi kah vällä anda.
– Kuis sa kirānigus naksit?
– Opsõ nelä-aastadsõlt lugõma ja sis sai arvo, et ega naa luu esihindāst ei tekü, näid tegevā kirāniku. Naabrimiis kūsse, kelles ma saia taha. Ütli kõrraga, et kirānikus. Sis naabrimiis kutsõ minno hoovi pääl kõik aig kirānikus. A inne, ku ma üles kiro-tama naksi, lätš viil 20 aastat.
– Naksit luulõtuisi kiroutama?
– Edimāne kogo olf esi kokko klammõrdõt «No vot». Toda näütimi puulnaflaga Põlvah. Sõprul Kommussaarõl ja Lõbul olli samasugudsõ vihu ja

sāält Põlvast tekkü mānedžer ja timä sokuť meid Tarto liina kah näütāmā. Sāält korssiva Kivisildnik ja Kauksi Ülle mu üles ja nii tā lätš.
– A kuis iks kunstiga om, sa olõt tuud opnu?
– Ma olõ ammõtligult külānd harimada inemine, a 1990. aastail käve Põlvah Boris Lukatsi man. Olõ käünü kõrras Soomõmaal veidü graafikat opmah ja Tõnis Vindi man sai ka käütüs kunagi.
– Ütlit, et kunstitegemine jäi eelmiste sajandihe. Milles?
– Valmis sai. Näütüisi om iks tettü, fotomanipulatsioonõst.
– Elāt Räpinān?

– Om jah.
– Midä Räpinā su jaos tähendās?
– Kodo. Väega hāā om hindā man kotoh ellā.
– Kas kiāki imestās kah, et sa koton elāt.
– Kõik aig imestādās. A ma olõ innemb ka vastanu, et Tal-nalõ mõist egā ulf minnā.
– Kas sa tüüd kah tiit?
– Kõik aig tii.
– Māāne su tüüpāiv om?
– Tuu olõnõs, kas om paras-jago midāgi suurõmbat tetā vai om nipet-nāpet. Näütüses ku Estonialõ kiroti 17 kuuga kolm libretot, sis lätš põllomehe elos

är: hummogu kell säidse tulli üles, õdagu kell 11 magama. Kõik aig kiroti. A tuu om erānd. Harilikult lāā nelā paiku üüse magama ja tulõ 12 paiku üles.
– Kuis vabakutsõlinõ är elās?
– Tuud, kuis inemise är omma elānū, näet kalmuaiah kõgõ parõmpalõ. Kuigi elās, noh. Pāāasi, et ei tii raha perāst, a raha iist.
– Kas kuulsa olõk and kah midāgi mano?
– Ma vaidlõ vasta: olõ-i ma kuulsa joht, olõ lihtsāle teedā miis.
– Midä teedā miis piāt tegemā?
– Väega pallo piāt tere ütlemā liina pääl.

– Māāndse liina pääl?
– Egā liina pääl.
– Mis sa tāmābādse ao kot-silõ ütlet?
– Huvitav aig. Üttepite kõnõldas, et kõik om umbõlõ persen, samal aol ei olõ mi maailma aolun nii hāste elānū. Tuu om nigu Schrōdingeri planeet.
– Kes tuu Srōōdinger om?
– Schrōdinger olf sāāne miis, kes mõtõl vällä Schrōdingeri kassi, kes om karbi seeh, ja mi ei tiāā, kas tā om eloh vai koolnu. Sāāne kass, kes om kõrraga nii eloh ku koolnu. Meil om planeet kah sāāne: korgõ elojārega ja täv-veste persen.
– Mis tähendās persen?
– Noh, Covid ja kliima ja... A tuu om huvitav, et ku ma lats olli, sis raoti inemiisil päid maaha muinasjuttõh. A nüüd tetās tuud Lāhis-Idah ja Aafrikah.
– Midä su jaos perāmādse 50 aastat tähendāse?
– 50 aastat tagasi olf planeedi pääl poolõ veidemb inemiisi. Mõtli viil nii, et aastal 1970, ku ma sündü, sis parhilla om aasta 2020. A ku aig olõs tõist-pite nakanu minemā, sis olõs parhilla õkvalt Vabadussõda läbi saanu, olõs aasta 1920.
– Midä tähendās su jaos umakultuur?
– Olõ õks ināmb nakanu perimüesest otsma loomigu-lõ põhja. Kirāndüsmuusõum and pallo raamatit vällä ja ma kõik aig osta noid. Tuu hoit väega pallo aigu kokko, ku ei piā esi nakkama kõkkõ vällä mõtlõma.
– Kas tahat viil midāgi täht-sāt üteldā?
– Jah. Tuud, et mu kiindumus pikki hiussidõ ja habõnidõ vasta tulõ arvada tuust, et ma elā vanausu kloostri maiõ pääl.

Priinime lugu

Rubriigin kõnõldas perekunnanimi periolõmisõst ja tähendüesest.

Pant

Seod nimme kand Eestin 144 inemist. Tulõ taa päämidelt kolmõst kotussõst: Aru mõisast Nõo kihlkunnan, Ōisu mõisast Paistu kihlkunnan ja Vahtsõliina mõisast. Ka Polli ja Riidaja priinimme *Paut* on võlssi kirotamisõga ümbre tett kujulõ *Pant*, a olõ-i teedä, kas niimuudu muudõt nimi jäi pidāmā. Eestistāmisel võti vahtsõ nime Pant üte kõrra Bant ja üte kõrra Mårtenson. Aru mõisa Uuekülān olf Vanemba talu (no om tuu talu nimi Vana-Antsu), kon Pandi nime sai peremiis Jaan (*Melgi Hanso Merdi poig*) uma naasõ-latsiga ja timä kolm kasupoiga, kiā olli periselt timä lellä Tuuma poja. Ōisu mõisan sai sama priinime *Pant* Jaagu poig Mihkle uma perrega, kiā olf Riimu talu peremehest maha võet. Mõlõmba kotussõ, Aru mõisa ja Ōisu mõisa priinime alus-sõs või ollaki sõna *pant*, miä tähend panti pantavat ja lunas-tatavat, pandirahha (tagatis), pant-priihvi (pandikirj) jm. Vahtsõliina mõisan pand' opõ-

taja Carl Masing 1820. aastagal Põnni külā Kiltre talu üte poolemehe hõimulõ priinime *Pun* (Punn) ja tõsõlõ *Pant*. Edimāne nimi om tävveste selgelt külānimest, selle et Põnni ollegi mõisakirjun *Punni*, korgõ -õ om harinõmalda kõrva jaos -u muudu. Tõnõ nimi *Pant* või olla kah saad külānimest vai tegeligult edevanõmba nimest. Nii om 1561 Misso kandin kirān Панъ Хантуевъ сынъ 'Pan Handu poig', 1563 Пангуль '-külā'. Edesi om aastasatu joosul tarvitõt kõgõ-sugumaidsi kirāpilte: *Poeni*, *Panni*, *Penni*, *Punni*. Masing olf edimāne, kiā kiroi õ-ga: *Põnni*. Võimalik, et perimüsen tunti 17. aastasaa edevanõmbat *Panni Hant (1630 *Panni Hans*, 1638 *Penni Hand*), kelle nimest võidi lühendā: Pant.
1826 olli Pandi joba Põnni külāst Tsāpsi Jārvemāele ümbre asutõt. Võrumaal lõvvüs katõ kotussõ Pantõ. Valgjärvel sündünü aokirānik Pandi Valdo olf Aru mõisa hõimust, ārimiis Pandi Enn om Vahtsõliina Põnni külā hõimust.

SAARÕ EVAR

VÕROKÕSÕ VÄLLÄKUTSÕ

MÄNG AVITAS VÕRO KIILT EGÄPÄÄVÄELON PRUUKI JA KÄÜ 22.10.-8.11.2020. TII ÄR NIIPALLO ÜLESANDIT, KU SAAT!

Mängu saat vällä trükki ka Võro Instituudi kodolehe www.wl.ee päält.

Perän välläkutsidõ ärtegemist võit mängulehe täütä internetin: bingo.visitvoru.ee/vallakutso, saata e-postilõ wl@wl.ee vai kirāga Tartu tn 48, Võro 65609.

Kõigi mängijde vaihõl loositas 13. novembril vällä hulga suurõmbit ja vähāmbit avvuhindu (raamadu, kleepsu, mārgi, kallendri, sõõgikraam Vanalt-Võromaalt jms).

Avvuhindu saajidõga võetas ühendüst ja näide nime avaldõdas Võro Instituudi kodolehe pääl ja 19. novembri Uman Lehen.

NIMI: _____

E-POST: _____

TELEFON: _____

MULLÕ MIILDÜ KÕGÕ INĀMB VĀLLĀKUTSÕ NR: _____

1. Kõnõlõ (vai postita FBn) üts nali vai lugu võro keelen!	2. Pruugi poodin vai muial ostõn võro kiilt!	3. Kõlista kinkalõgi ja proovi võro kiilt kõnõlda!	4. Mine Helüaita ja kullõ säält midāgi! www.helüait.ee
5. Oppa kinkalõgi selges 5 sõnna võro keelen!	6. Tii üts võrokeeline silt nt ussõ, purgi ums päāle!	7. Tii uma poodinimekiri võro keelen!	8. Loe võro-keelist raamatut! Ku Sul ei olõ, sõs laina!
9. Kirota kinkalõgi kirākene vai sõnnom võro keelen!	10. Māngi sõna-keiti māngu! <i>Nāūdüs: kiil-lim-müger-repān...</i>	11. Otsi YouTube'ist üts võro-keeline laul ja laula üten! <i>Hāā otsingusõna: võro kiil, Uma Pido jne</i>	12. Otsi sõna-raamatust, mitu vastust om võro keelen sõnalõ praegu! www.võrosõna.ee
13. Tii vallalõ uma kapp ja proovi kõva helüga üldā, miä sul kapin om!	14. Panõ kirjā 5 sõnna, miä sullõ võro keeli kõgõ ināmb miildüse!	15. Kullõ Vikerraadiost võrokeelitsit uudissit! <i>Egā nelāpäiv kl 18.45 vai internetist</i>	16. Täüdā är ristsõna 5. mārdukuu Umast Lehest!

Pääväpaabusilmäline hüvästejätt

KIVITI KADRI

2017. aasta rehekuu 21. päiv. Kargõ sügüsene hummogu-puul. Mu imä olf siist ilmast mõni päiv varramba är kut-sut ja ollimi tedä Niitsiku surnuaiah är saatmah. Sai-simi ümbre imä viimädse puhkõpaiga. Keriguoppaja olf imäle kõik hää soovi üteh andnu, palvõ är lugõnu, ja kuuluf vällä leinasaisagu.

Mõtli, et mul om vanõm-bidõga iks väega vidänü. Nä elli kuuh 57 aastat. Es nä käü kunagi koskil ütsindä, iks kõgõ kuuh. Es olõ näl suu-ri tülüsid ega pahanduisi. Es olõ meil ka kõgõ rassõmbil aigõl millestki väega puudus. Mõnda imä koedu kleidikesse mustrit mälehtä viil täämbä-gi. Ummõl meile rõiva sälgä ja avif hää meelega kõiki. Ja nüüd om kõik otsah.

Tundsõ, kuis silmäl jäl li-kõs kiskva. Mõtli, et ku ma häste üles vahi, sis kuivatas tuul mu silmäviir är ja ma ei piä jäl kätt karmanihe paprõ-räti perrä tsuskama.

Nõsti silmäl üles ja näi, et katõ täüs elojõuh pedäjä va-helt küündü maa pääle kats helkajät pääväkiirt. Ja säält korgõst, latvust õnnõ veidü-kese allapoolõ, pääväkiiri päält liuõl allapoolõ puu-lehekene. Midä allapoolõ, toda suurõmbas keeru lät-sivä. Ütekõrraga näi, et tuu ei olõ mitte puuleht, a kõgõ

REIMANNI HILDEGARDI TSEHKENDÜS

ilosamp pääväpaabusilm, kedä ma kunagi nännü olõ. Nii ilo-sidõ värvega, nigu olõs õkva pildiraamatust vällä linnanü. Edimält linnaš tä kalmu pääl pärjä seeh olõva liilia pääle. Pandsõ kõrras uma siiva kok-ko, tegi vahtsõst vallalõ ja linnaš pingi otsa pääle. Puhaš säält paar sekondit ja linnaš mu esä hää ola pääle. Kullõl säält veidü ja linnaš kalmu pääle ta-gasi. Iks üte pärjä päält tõdõsõ pääle, vaihõlõ mõni tsiirahus. Sis tegi paigapääl paar kipõm-bat liigutust, kerküsi õhku ja nakaš tsiirõldõh tultut tiid ta-

gasi minemä. Edimält olliva keeru vähämbä, mida korgõm-balõ, toda suurõmbas nä lät-sivä. Pia es olõ inämb värve nätä ja täpikene kattõ korgõlõ.

Lätš, ja jätj õhku pallo küsü-miisi. Es olõ liblikit joba mitu nädälit nännü. Mille õkvalt sis? Kuis tä nii korgõlt tull ja mille õkvalt pääväkiiri päält? Mille tä täpsele esä ola pääle linnaš? Inemiisi olf ümbre imä kalmu veidü rohkõmp ku sada.

Peielavvah edimält muust es kõnõldagi ku pääväpaabu-silmästä. Noid, kes liblikat tähele es panõ, olf mõni ütsik.

Ilm oppas ja vaska-nahk koolitas

Ma olõ iks mõtõlnu, et olõ ku kassipoig, kes vette visatu ja säält sis vällä ujunu. Egä elläi pelgäs jalahuupi ja lats kurja kaemist. Ma nii kräämuna sai tunda, ku es taheta, et ma ko-hegi kellegi poolõ sisse läässi.

Üts uhkõn majan elläv kooli-sõsar olf halva isu ja tervüse-ga. Timä imä kutsõ minnu lat-sõlõ mänguseldsilidses. A ku tull mõtõ, et tütrik taht süvvä, sis kostõti mullõ, et ma uutku, näide lats piät süümä... Oi ma sis kujuti ette, mis säält lavva pääl võiss olla! Sis ma tõoti, et ku ma suurõs kasu, kutsu kõik

hindä poolõ süümä.

Elon või halv ka hääs käändä. Matõmaatikaoppa-ja kiusaš minnu. Tä mõnif ja halvust ja küsse kõgõ iks taad ümardämise riiglit. Täl-le miildü, kuis ma kokuti. A toda riiglit lätški elun kõgõ rohkõmp vaia.

Noh ja ku ma säält haigla-koolin olli, kiusaš minnu mu kirändüse oppaja. Kül tä naardsõ mu pikki lausit ja tõi kõva helüga teedä, mis ma ki-ruti. Ku kuul naas lõppõma, ma korssi rublakõisi ja lasi tuvva turult uhkõ lilli. Sis na-kaš oppaja vesistämä ja ütelf: «Ma tahtsõ sinnu triini ja hää, et arvu sait...» A määndse

hinnaga! Oppaja om Luule ja piässi viil elun olõma...

Ku Põlva kogukund mu ellu saatsõ, et mingi noh edesi opma, sis tuu kultuurikuul Villändin andsõ pallu hääd ellu ütlen. Kavvõstopminõ olf ränk ja rassõ, a vot Salu-mi Ants juhaf kavvõstopmisõ osakunda ja tundsõ egäüte vasta huvvi ja avif. Murdsõ hää käe luu ja et kontrolltõü olli tegemäldä, pidänü ma ammõtilda jäämä ja olõma palgald puhkusõl, a nä saadi iks ammõtligu kutsõ ja kuul sai edesi minnä ütlen minuga. Meid alust 1962. aastagal 36 ja üte jutiga lõpõf õnnõ kuus...

Määndselgi eluetapil sai

aimu, et parõmb om hinnäst vällä naarda, sis naarat tõisi kah... Lustilinõ miil and elulõ mekki. Tuu tõotus, et iks appi lää, om täämbädseni. Pettä olõ harva saanu, iks om minnu avitõt ja ma olõ tõisi avitanu.

Ku tehnikum suurõ vaardi-ga põllumehi koolif, olli ma säält raamadukogun ku imä Teresa, iks aviti halõdakõisi. Minnu kutsutigi kõigi imäs. Tuu aig olf latsil rassõ, egäl olf uma kodu lugu ja saatu-sõkõnõ. Oi ku pallu tulõva küllä, kallistust saama. Tuu-peräst ma ka toda kurikuulsat Facebooki piä.

RAUDKATSI ENE

Parm tsuskas

Nalapildiga tsuskas ütiskunda mõnõst hellembäst kotussõst

Rõugõ Rebäse külä miis VARUSTINI ANDRES, tunnõt ka nimega PARM.

Tossu Tilda pajatus

Väiku nali lätš masma tüükotusõ

Lugu juhtu üte Lõuna-Eesti bussijaama platsi pääl.

Bussijuht olf tsipa varra tul-nu. Ku tä olf aoviites bussi üle kaenu, trehväs säält müüdä minemä tutva miis. Aigu bussi välläminekini viil olf ja mehe kobisi bussi juttu ajama. Sõitjit naas kah joba tulõma. Kõrd olf sääne, et bussipiledi pidi egäüts kassast ostma. Nii nä tulli, pi-ledi näpun. Bussijuhti es näe koskil. Vanamuti bussi ede-otsan naksi nurisõma: kon om bussijuht?

TOSSU TILDA

Muda Mari pajatus

Talv tulõ ja jääs

Ma kuuli raadiost, et lämmi süküs saa otsa ja nakkas pääle pikk pümme ja külm aig nigu väiku iäaig. Vähämbält järg-mädse neli aastat mäanestki sulla ei tulõ. Riigi rahaplaani tegemise man leüti, et kõik muu om tähtsä, a oppajidõ palk om vaia iäkappi panda ja är külmä-dä. Kõgõpäält panti põllumehe paika ja jäeti toetusrahast ilma. Nüüd oppajidõ pääväs kingiti oppajilõ tiidmine, et olõti jo ra-ha saanu kühl, avitas.

Mis tuu rahaga sõs tetäs, mis kokko hoiõtas? Jo vast jäl määne

Üts miis, kes olfgi bussijuht, saistaš pistü, kai aknõst, lätš sis ussõ mano ja kai vällä. «Hu-vitav jah, kohe bussijuht kattõ? Äkki om toimõ pantu hirmsa inimrüüv. Hää kühl, vii teid esi peräle. Sovhoosin traktoriga ümbre kätõtõ küländ,» kõnõl miis, lätš juhikabiini, istsõ juhi kotusõ pääle ja lei sõiduriista käümä. Ku mõni algusõn hä-däldki, saiva pia kõik arvu, et taa olf kõgõst nali.

Bussipargi ülembä nii es arva ja bussijuht sai ammõtist priis. Perän olf kuulda, et tuud kotust olf kellelegi tõdõsõlõ väega vaia.

Latsilõ

Vastus saada' üte nädäli joosul meiliaadrõssi pääle latsinukk@umaleht.ee vai postiga: Uma Leht, Tartu 48, 65609 Võro.

Vastussõ mano panõ' kirja uma nimi, vannus ja kimmähe ka postiaadrõs.

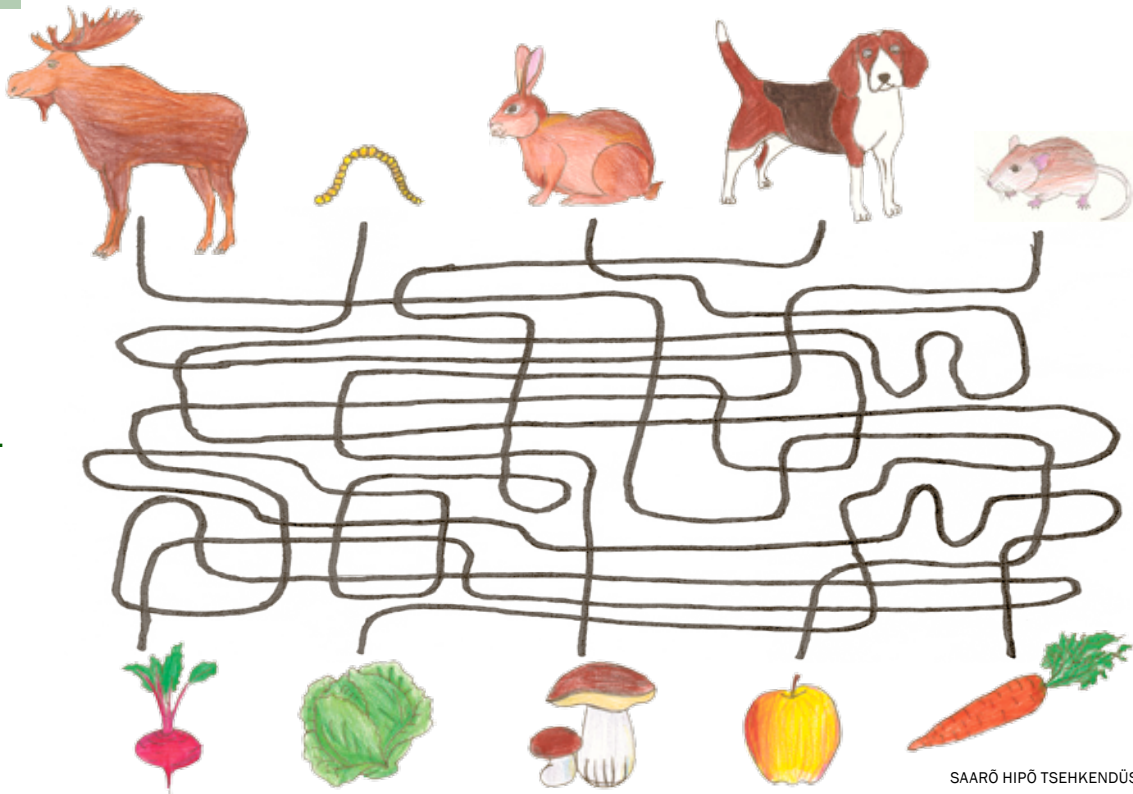
Vastajidõ vaihõl loositas vällä võrokeelitsit välläandit.

Latsinukka tugõva' Võro instituut ja Võro selts VKKF.

Minevä kõrra vastus: 4 õigõt ja 8 võlssi vastust.

Avvohinna saa HEINMETSA HUGO (9) Häätaro küläst.

Määne aiavili miildüs mäantsele eläjäle? Otsi' perrä!

SAARÕ HIPÕ TSEHKENDÜSE

Telli Uma Leht!

Telli saa ExpressPostist: tellimine.ee/umaleht tel 617 7717.